

ke 18.11.2020

Pääkaupunkiseudun ateistit ry:n lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laeiksi perusopetuslain ja Helsingin eurooppalaisesta koulusta annetun lain väliaikaisesta muuttamisesta: HE 218/2020 vp

Eduskunnan sivistysvaliokunnalle

OPPIVELVOLLISUUSIÄN YLITTÄNEIDEN PERUSOPETUS HA- VAITU, MUTTA RIITTÄMÄTTÖMÄSTI

Perusopetuslakiin ehdotetaan lisättäväksi kevätlukukauden 2021 ajaksi 20 a § *Poikkeukselliset opetusjärjestelyt*. Pykälä vastaa sisällöltään perusopetuslakiin syyslukukauden 2020 ajaksi lisättyä samoin numeroitua ja otsikoitua pykälää (521/2020; HE 86/2020 vp).

Esitys on ongelmallinen oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksen suhteen. Tästä opetuksesta (jonka nimeksi tulisi aikuisten perusopetus oppivelvollisuuslain myötä; HE 173/2020 vp) säädetään perusopetuslain 46 §:ssä, ja 46 §:n ensimmäinen virke taas luettelee muut tähän opetukseen sovellettavat perusopetuslain säännökset. Luettelon päivitys on kuitenkin aina laininlyöty perusopetuslakia muualla muutettaessa. Pykälää on muutettu vain kerran, vuoden 2018 alussa tulleella lailla, jolla tämän opetuksen rakenne muutettiin maahanmuuttajien suuresti kasvaneen perusopetuksen tarpeen tähden ja jolla luettelosta vain poistettiin ”11 §” tämän opetuksen sisällöstä säättävän säännöksen tultua katetuksi 46 §:ssä suoraan. (Oppivelvollisuuslain yhteydessä 46 §:ää muutettaisiin, mutta luetteloa päivittämättä ja itse asiassa vain päivittämättömyyttä lisäten.)

Voimassa oleva laki. Voimassa olevaan 20 a §:ään ei lisätty viittausta 46 §:n luettelossa. Mutta saattaa olla, että kyseessä oli jälleen vain ilmentymä luettelon kaikinpuolisesta päivittämättömyydestä, jolloin 20 a §:n voisi ajatella koskevan myös oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetusta. Ainakaan tätä opetusta ei suljettu pois 20 a §:ssä eikä koko sitä koskeneessa hallituksen esityksessä. Oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksen järjestäjät, opettajat ja opiskelijat saattavat siis perustellusti kuvitella, että 20 a § koskee myös tätä opetusta.

Perusopetuslain 46 §:n 9 momentin mukaan tässä pykälässä tarkoitettu opetus voidaan järjestää osaksi tai kokonaan etäopetuksena. Rajoittaisiko 20 a §:n 2 momentin vaatimus poikkeuksellisiin opetusjärjestelyihin siirtymistä koskevan päätöksen teosta enintään yhden kuukauden ajaksi kerrallaan näitä vapauksia? Tämä vaatimus ei kuitenkaan ole ankarampi kuin vastaava tartuntatautilain vaatimus.

Perusopetuslain 46 §:n 1 momentin mukaan sisäoppilaitosmuotoisesti järjestetyssä opetuksessa opiskelijalla on oikeus maksuttomaan asumiseen sekä

riittäväan päivittäiseen maksuttomaan ruokailuun, ja päätoimisissa opinnoissa opiskelijalla on oikeus maksuttomaan ateriaan niinä työpäivinä, joihin opetussuunnitelma edellyttää opiskelijan läsnäoloa opetuksen järjestäjän osoittamassa koulutuspaikassa. Sisäoppilaitosopetuskin voidaan tarvittaessa järjestää etäopetuksena asuntolan huoneisiin. Toisaalta etäopetukseen siirryttäessä opiskelija saattaa palata kaukaisellekin kotipaikkakunnalleen; tällöin 20 a §:n 3 momentissa säädettyä opetuksen järjestäjän velvollisuutta muuna kuin lähiopetuksena annettavassa opetuksessa antaa kaikille oppilaille maksuton ateria saattaa olla mahdotonta täyttää, mutta sitä ei ehkä kohtuudella odotettaisikaan. Vai voisiko silti oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksessa joku etäopetuksessa oleva opiskelija vaatia 20 a §:n 3 momentin nojalla maksutonta ateriaa? Periaatteessa kyllä, mutta käytännössä tuskin.

Kaiken kaikkiaan 46 §:n voidaan katsoa kattavan 20 a §:n tavoitteet 46 §:ssä tarkoitetun opetuksen osalta. Tällöin 20 a §:ssä olisi pitänyt sanoa, että 20 a § ei koske oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetusta, ja mahdollisesti muualla hallituksen esityksessä todeta, että 20 a §:n tavoitteet sopivassa muodossa kuitenkin seuraavat tähän opetukseen 46 §:stä.

Joka tapauksessa hallituksen esityksessä (HE 86/2020 vp) kuten myös sitä koskeneessa sivistysvaliokunnan mietinnössä tunnuttiin ajateltavan perusopetuslain 20 a §:ää vain oppivelvollisten ja esiopetuksen oppilaiden osalta. Erityisesti hallituksen esitys lainasi (s. 3) valtioneuvoston periaatepäätöksensä 6.5. mukaisesti antamaa suositusta jatkaa etäopetusta mm. aikuisten perusopetuksessa kevätlukukauden 2020 loppuun saakka toisin kuin siis 14.5. alkaen esiopetuksessa ja oppivelvollisten perusopetuksessa.

Vaihtoehtoisesti hallituksen esityksessä olisi ollut sanottava, että 20 a § koskee myös oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetusta mutta vain niillä, erikseen täsmennettävillä tavoilla, jotka seuraavat 46 §:stä itsestään. Lisäksi olisi ollut sanottava, että 20 a § kuuluisi 46 §:n sovellettavien säännösten luetteloon mutta että sellaisesta 46 §:n muuttamisesta olisi tässä yhteydessä ollut asian kiireellisyyden tähden luovuttava, minkä olisi tehnyt puolustettavaksi myös 20 a §:n lyhytaikainen voimassaolo ja varsinkin se, että kyseessä olisi ollut vain yksittäinen säännös.

Oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksesta suoraan kantaa ottamattomuus voimassa olevan 20 a §:n säätämässä oli ehkä luonnostaan tullut seuraus 46 §:n luettelon päivittämisen toistuvista laiminlyömisistä. Se saattoi myös olla aivan tahallista. Nimittäin yhdistyksemme oli tehnyt 7.4.2017 opetus- ja kulttuuriministeriölle perinpohjaisen esityksen laista, jolla 46 §:n luettelo päivitetäisiin tavoitteena ja menetelmänä yhdenmukaisuus lukiolain ja ammatillisesta koulutuksesta annetun lain kanssa, jolloin erityisesti luettelon säännöksissä tarkoitetut oppilaiden huoltajan tahdonilmaisut tekisi opiskelija itse. Eduskunnan oikeusasiamiehelle samana päivänä tekemäni

kantelu Opetushallituksen ongelmista aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa 46 §:n luettelon päivittämättömyyden tähden siirrettiin opetus- ja kulttuuriministeriön käsiteltäväksi, ja ministeriö vastasi 13.12.2017 apulaisoikeusasiamiehelle, että se tarkistaa luettelon ja että tarpeenmukaiset säännösmuutosesitykset on tarkoitus antaa vuoden 2018 aikana. Mitään ei ole kuitenkaan tapahtunut. Ehkä joku ministeriössä vastustaa asiaa. Siksi 46 §:stä vaikeneminen ei voinut olla vahinko.

Tein 14.7.2020 korkeimmalle hallinto-oikeudelle valituksen valtioneuvoston yleisistunnon 25.6.2020 päätöksestä esittää tasavallan presidentin vahvistettavaksi perusopetuslain väliaikaisesti muuttamisesta lakia, joka jätti perusopetuslain 20 a §:n suhteen 46 §:ään epäselväksi. Asiasta ei ole vielä kuulunut mitään.

Hallituksen esityksen luonnos. Perusopetuslain 46 §:n suhteen luonnos ei poikennut edellisestä hallituksen esityksestä.

Uusi hallituksen esitys. Perusopetuslakiin lisättäväksi ehdotetun 20 a §:n lakiteksti ei poikkea voimassa olevasta 20 a §:stä perusopetuslain 46 §:n suhteen, eikä hallituksen esitys mainitse 46 §:n ensimmäisen virkkeen sisältämää sovellettavien säännösten luetteloä. Luku lausuntokierroksesta (s. 18–19), joka on oleellisesti sama kuin 13.11. päivätty lausuntotiivistelmä, vaikeuttaa 46 §:stä. Kuitenkin kaksi lausuntoa koski sitä. Tarkastelen näiden lausuntojen näkymistä 46 §:n osalta hallituksen esityksessä.

Esityksen suhdetta perustuslakiin ja säätämisyjärjestystä koskevan luvun jaksossa perusopetuksen toteuttamistavasta sanotaan seuraavaa (s. 32):

”Mikäli laajamittainen etäopetus olisi tarkoitettu mahdolliseksi oppivelvollisille tarkoitettussa perusopetuksessa, olisi siitä nimenomaisesti säädetty vastaavasti kuin perusopetuslaissa on säädetty erikseen etäopetuksen antaminen mahdolliseksi perusopetuslain 46 §:n mukaisessa oppivelvollisuusiän ylittävien [ylittäneiden] perusopetuksessa.”

Mainittu säännös on siis 46 §:n 9 momentti. Tämä asiallinen päätelmä on peräisin Opetusalan Ammattijärjestö OAJ:n lausunnosta, jossa OAJ korosti vastustavansa lähiopetukseen perustuvan [oppivelvollisten] perusopetuksen nakertamista pysyvästi perusopetuslaissa.

Säännöskohtaisia perusteluita koskevan luvun perusopetuslain 20 a §:ää koskevassa alaluvussa haavoittuvimmassa asemassa olevien oppilaiden poikkeuksellisista opetusjärjestelyistä poissulkemista koskevan 4 momentin osalta sanotaan seuraavaa (s. 25):

”Ehdotettu sääntely ei koskisi perusopetuslain 46 §:n mukaista oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetusta, jossa opetuksessa voidaan siirtyä etäopetukseen voimassaolevan lain 46 §:n 9 momentin mukaisesti.”

Virke perustuu yhdistyksemme lausuntoon. Mutta virke on riittämätön. Mitä tarkalleen ottaen tarkoittaa ilmaisu ”ehdotettu sääntely”? Ja missä siten varsinaisesti sanottaisiin, että se ei koskisi 46 §:ssä tarkoitettua opetusta? Tarkoittaako se pelkkää 20 a §:n 4 momenttia? Jo itsessäänhan 4 momentti ohittaa oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksen opiskelijat. Kattaako ”ehdotettu sääntely” myös 20 a §:n 3 momentin, täten poissulkien momentin kaikille oppilaille etäopetuksessa takaaman maksuttoman aterian oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksen osalta? Voimassa olevan 20 a §:n voidaan väittää koskevan myös 46 §:ssä tarkoitettua opetusta täten taaten maksuttoman aterian etäopetuksessa silloinkin, kun 46 §:n 1 momentin säännökset eivät sitä takaisi. Tämän väliaikaisen paremman ateriaedun, jos se on olemassa, poistaminen, jos sitä tarkoitetaan, pitäisi sanoa selvästi. **Eikö ”ehdotettu sääntely” tarkoitakin oikeasti koko 20 a §:ää? Silloin niin pitää suoraan sanoa**, ei vain 4 momentin yhteydessä (ja osalta).

Itse asiassa 20 a §:ään olisi lisättävä seuraava uusi 6 momentti:

”Momentit 1–5 eivät koske 46 §:ssä tarkoitettua oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetusta.”

Tällöinkin sivistysvaliokunnan mietinnössä olisi sanottava, että 20 a §:n 6 momentti olisi varsinaisesti lisättävä 46 §:n ensimmäisen virkkeen sovellettavien säännösten luetteloon mutta että sellaisesta 46 §:n muuttamisesta olisi tässä yhteydessä luovuttava asian kiireellisyyden ja 20 a §:n väliaikaisen voimassaolon sekä sen tähden, että luettelo pitäisi päivittää kauttaaltaan, ei vain yhden säännöksen osalta.

Lisäksi mietinnössä olisi tähdennettävä, että 6 momentti oli ajateltu lisätyksi jo voimassa olevaan 20 a §:ään ja että sen lisääminen vasta nyt ehdotettuun 20 a §:ään ei tarkoita muutosta 20 a §:n soveltamiseen eli soveltamatta jättämiseen oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksen suhteen. Mietinnössä voitaisiin edelleen todeta, että 20 a §:n tavoitteet joka tapauksessa seuraavat 46 §:stä sopivassa muodossa 46 §:ssä tarkoitettuun opetukseen.

Sivistysvaliokunnan olisi mietinnössään ehdotettava eduskunnan hyväksyttäväksi **lausumaa**, että hallituksen olisi ryhdyttävä toimiin oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksesta säättävän perusopetuslain 46 §:n ensimmäisen virkkeen sisältämän tähän opetukseen sovellettavien perusopetuslain muiden säännösten luettelon päivittämiseksi.

Päivityksen jälkeen olisi sitten aina perusopetuslakia muutettaessa helppo muistaa ottaa alusta pitäen huomioon muutoksen suhde 46 §:ään.

Allekirjoitus kynättä: Matematiikan dosentti Jouni Luukkainen
puheenjohtaja, Pääkaupunkiseudun ateistit ry [www.ateistit.fi]
Wallininkuja 2 C 53, 00530 HELSINKI
p. 045 2129 763; jouni.luukkainen@helsinki.fi